

EBÜ İDRİS el-HAVLÂNÎ

(أبو إدريس الخولاني)

Ebü İdrîs Âzullâh b. Abdillâh
b. Amr el-Havlânî
(ö. 80/699)**Dımaşk kadısı, muhaddis tâbiî.**

8 (630) yılı sonlarında Dımaşk köyle-
rinden Havlân'da doğdu. Dımaşk'ın fet-
hinden sonra oraya yerleşen yüzlerce sa-
hâbîden birçoğu ile görüşerek onlardan
feyiz aldı. Hz. Ömer, Ebü'd-Derdâ, Ebü
Zer el-Gıfârî, Ebü Mûsâ el-Eş'arî, Bilâl-i
Habeşî, Ebü Hüreyre, Avf b. Mâlik, Ubâ-
de b. Sâmit gibi sahâbîler kendilerinden
hadis öğrendiği kimselerden birkaçıdır.
Onun Muâz b. Cebel'in hadis işitip işit-
mediği konusu ise ihtilâflıdır. Kendisinden
İbn Şihâb ez-Zühri, Mekhûl, Atâ el-
Horasânî, Seleme b. Dînâr, Yunus b. Mey-
sere gibi âlimler hadis tahsil ettiler.

Ebü İdrîs, Muâviye'nin Şam kadısı sa-
hâbî Fedâle b. Ubeyd öldükten sonra (53/
673) onun yerine tayin edilmiş ve bu gö-
revi, I. Yezid (680-683) ve Abdülmelik b.
Mervân (685-705) devirlerinde de devam
etmiştir. Abdülmelik b. Mervân döneminde
vâizlik görevinde de bulunmuş, fakat
bir müddet sonra bu görevinden alındığı
için sadece kadılık yapmıştır. Vâizliği
daha çok sevdiğini söyler ve, "Beni zevk-
le yaptığım işten azlettiler, isteksiz ola-
rak üstlendiğim görevde bıraktılar" diye
yakınırdı. Dımaşk Mescidi'nde Kur'an öğ-
renimiyle meşgul olan muhtelif gruplar
bir secde âyetine gelince Ebü İdrîs'i yan-
larına davet ederler ve secde âyetini ona
okutarak arkasında secde ederlerdi.

Güvenilir bir muhaddis, ilmi ile amel
eden bir âlim, İslâm hukukunun incelik-
lerini bilen bir fakih ve kıraat ilmine vâ-
kîf bir kişi olan Ebü İdrîs el-Havlânî Dı-
maşk'ta vefat etmiştir.

Onun güzel iki sözü şöyledir: "İffetli
olunuz. Erkekleri iffetli olmayan bir mil-
letin kadınları iffetli olmaz". "Bakıp da
düşünen, görüp de hayret eden kimse-
den daha değerlidir".

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VIII, 448; Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, VII, 83; İbn Hibbân, *Meşâhîr*, s. 112; İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, III, 152-153; Ebü Nuaym, *Hilye*, V, 122-129; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, Kahire 1282, III, 99; V, 134; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XIV, 88-92; Zehebi, *Tezkiretül-huffâz*, I, 56-57; a.mlf., *A'âmü'n-nübela'*, IV, 272-277; İbn Hacer, *el-İşâbe*, III, 57; a.mlf., *Tehzîbü't-Tehzîb*, V, 85-87; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, I, 88; Abdülkâdir Bedrân, *Tehzîbü Târîhi Dımaşk*, Beyrut 1399/1979, VII, 206-208; G. H. A. Juynboll, "al-Khawlanî", *EI²* (Fr.), IV, 1167.

ALİ YARDIM

EBÜ İMRÂN el-FÂSÎ

(أبو عمران الفاسي)

Ebü İmrân Mûsâ b. İsâ
b. Ebî Haccâc el-Gafecûmî (el-Fâsî)
(ö. 430/1039)**Fıkıh, hadis, kelâm ve kıraat âlimi.**

365 (976) veya 368 (979) yılında muh-
temelen Fas'ta doğdu. Berberî kabilele-
rinden Gafecûm'a mensup Benî Ebü Hâc
diye tanınan bir ailedendir. Tahsilini da-
ha sonra taşındıkları Kayrevan'da yaptı.
Burada Kâbisî'den fıkıh, Ebü Bekir ez-
Zevlîl ve Ali b. Ahmed el-Levâtî es-Sü-
sî'den hadis okudu. Ardından arkadaşı
Ebü Ömer İbn Abdülber'le birlikte Kur-
tuba'ya geçip Asîlî, Ebü Osman Saîd b.
Nasr, Ahmed b. Kâsım el-Ebzârî, Abdül-
vâris b. Süfyân'dan ders aldı. Daha son-
ra doğuya seyahat ederek Mısır'da Ebü'l-
Hasan Abdülkerîm b. Ahmed, Mekke'de
Ebü İshak Ubeydullah b. Muhammed'den
kıraat, Ebü Zer el-Herevî'den de hadis
okudu. Bağdat'a gidip (399/1008) İbn
Ebü'l-Fevâris, Ebü'l-Hasan Ali b. İbrâ-
him el-Müstemlî, Ebü'l-Fazl Ubeydullah
b. Abdurrahman ez-Zühri gibi hocalar-
dan ders aldı. Buradaki hocaları içinde
en meşhuru ve üzerinde en fazla tesir
icra edeni Bâkılânî'dir. Ebü İmrân Bâ-
kılânî'den fıkıh, usûl-i fıkıh ve kelâm
okudu. Bâkılânî ona, "Benim medresem-
de sen ve Abdülvehhâb (Kâdî) bir araya
gelseydiniz Mâlik'in ilmi burada toplan-
mış olurdu. Sen onu ezberler, o da naza-
riyesini hallederdi. İmam Mâlik sizi görse
memnun olurdu" diye iltifat etmiştir.

Doğuda ne kadar kaldığı kesin olarak
bilinmiyorsa da 402 (1011) yılında mem-
leketine döndüğü anlaşılmaktadır. Da-
ha sonra Kayrevan'a yerleşen Ebü İmrân
burada kıraat, fıkıh, hadis ve kelâm oku-
maya başladı. Kısa zamanda şöhreti bü-
tün Mağrib'e yayıldı ve evinde verdiği
derslere sadece Kayrevan'dan değil En-
dülüs ve Mağrib'in çeşitli bölgelerinden
birçok talebe gelmeye başladı. Mağrib
ilim muhitinde yayılan şöhreti sebebiyle
çağdaşı meşhur hukukçu Ebü Bekir b.
Abdurrahman ile arasına soğukluk gir-
diği nakledilmektedir. Talebeleri arasın-
da Ebü Bekir Atîk es-Süsî, Ebü'l-Kâsım
es-Süyûrî, İbn Şeref el-Kayrevânî, Abdul-
lah b. Reşîk, Ebü't-Tayyib Abdülmün'im
el-Kindî, Ebü Hafs Ömer b. Sâlih, Ebü Sa-
îd el-Kassâr, İbnü'l-Hazzâ', Ebü Hârûn
Mûsâ b. Halef ve Veccâc (Vâcâc) b. Zellû
el-Lamî bulunmaktadırlar.

Ölümünden birkaç yıl önce tekrar Mek-
ke'ye giden Ebü İmrân el-Fâsî burada

Abdullah b. Ahmed el-Herevî ile karşı-
laştı ve onunla ilim alışverişinde bulun-
du. Kayrevan'a döndükten sonra 13 Ra-
mazan 430 (8 Haziran 1039) tarihinde bu-
rada vefat etti. Cenaze namazına, Zîrî
Emîri Muiz b. Bâdis'in de içinde bulun-
duğu büyük bir kalabalık iştirak etti. Evi-
ne defnedilen Ebü İmrân'ın kabri kısa
sürede bir ziyaretgâh haline geldi.

Mâlikî fıkıhının ve Ebü'l-Hasan el-Eş'a-
rî kelâmının Mağrib'de yayılıp yerleşme-
sinde önemli rol oynayan Ebü İmrân el-
Fâsî, fıkıh ve kelâm ilimlerinin yanı sıra
hadis ilminde de önemli bir mevkiye sa-
hiptir. Hadisçiler onu *hâfız** olarak kabul
eder ve *müksirûn**dan sayarlar. Rivayet
ettiği âlî hadislerin toplamı 100 varak
hacmindeki bir eseri dolduracak bir yekü-
ne ulaşmaktadır. Ayrıca Kur'ân-ı Kerîm'i
kıraat-i seb'aya göre tilâvet edebilen bir
kıraat üstadı olarak da tanınmaktadır.

Öte yandan Ebü İmrân'ın Murâbitlar'ın
kuruluşunda da belirli bir rolü olmuş-
tur. Lemtûne kabilesinin reisi Yahyâ b.
İbrâhim, hac dönüşünde bir müddet Kay-
revan'da kalarak Ebü İmrân'ın ders ve
sohbetlerine devam etti. Daha sonra on-
dan, kabilesinde ders vermek ve irşadda
bulunmak üzere bir hoca istedi. Ebü İm-
rân da uygun bir kimseyi görevlendirme
işini talebesi Veccâc'a havale etti. Ebü
İmrân'dan icâzet aldıktan sonra Süs'ta
Dârülmurâbitîn adlı bir ilim merkezi ku-
ran Veccâc, bu iş için talebeleri arasın-
dan Abdullah b. Yâsîn'i seçti. Abdullah'ın
Lemtûne kabilesindeki öğretim ve irşad
faaliyetleri Murâbitlar'ın kuruluşunda en
önemli âmilî oluşturmıştır.

Eserleri. Yaşadığı dönemde Endülüs
ve Mağrib ilim hayatında önemli bir yer
işgal eden ve birçok talebe yetiştiren Ebü
İmrân el-Fâsî'nin eserleri hakkında kay-
nakların verdiği bilgiler yeterli ve açık
değildir. Bir kısım fetvaları, Venşerîs'nin
el-Mi'yarü'l-Mu'rib adlı eseriyle gü-
nümüze kadar gelmiştir (XIII, 370). Yine
Mi'yar'da Ebü İmrân'ın *Kitâbü'd-De-
lâ'il ve'l-ezdâd* adlı bir eserinden da-
ha söz edilmektedir (X, 144). Öte yandan,
*el-İhkâm li-mesâ'ilil-ahkâm el-müs-
tahrece min Kitâbi'd-Delâ'il ve'l-ez-
dâd* adlı bir eserin Madrid Escurial Kü-
tüphanesi'nde bulunan yazma nüshası-
nın Ebü İmrân el-Fâsî adına kayıtlı oldu-
ğu belirtilmektedir ki (Brockelmann, II,
961) bu iki kitabın birbiriyle ilgisi araştı-
rılmaya muhtaçtır. *el-İhkâm*'ın bir baş-
ka nüshası da Rabat'ta el-Hizânetül-me-
lekiyye'de (nr. 1342-d. 1444) kayıtlıdır (*EI²*
Suppl. [İng.], s. 27). Kaynaklarda Ebü İm-
rân'ın bir *Fehrese*'sinden ve tamamlan-